

Сесија 4: Род и климатски промени

Мр Славјанка Пејчиновска - Андонова, инж. за животна средина
Датум 13.08.2020

Република Северна Македонија ги има ратификувано и е потписник на следните конвенции, протоколи и амандмани поврзани со климатските промени:

- ❖ Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) - 1997 година;
- ❖ Протоколот од Кјото - 2004 година кон Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени - 2004 година;
- ❖ Договорот од Париз - 2017 година;
- ❖ Амандманот од Доха на Протоколот од Кјото кон Рамковната Конвенција на Обединетите нации за климатски промени - 2019 година;
- ❖ Кигали Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка - 2020 година;
- ❖ Виенска Конвенција за заштита на озонскиот слој (Виена 1995);
- ❖ Монреалскиот протокол во врска со супстанциите кои го осиромашуваат озонскиот слој (Монреал 1987);
- ❖ Конвенција на Обединети нации за борба против опустинување во земјите кои се соочуваат со сериозни суши и/или со опустинување, особено во Африка (2002).

❖ Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) - 1997 година;

Основна премиса на конвенцијата преставува изготвувањето и имплементацијата на политики за намалување на емисиите на стакленички гасови како обврска за сите земји особено за развиените кои имаат и најголем удел во емисиите на стакленички гасови (САД, Европа и Јапонија).

Рамковната конвенција за климатски промени постави низа обврски кон потписничките сметајќи на нивните заеднички, но и поединечни одговорности.

Родовиот концепт во оваа Конвенција е воведен во 2005. Го одржува фокусот на родовите и климатските промени со Парискиот договор, во кој се наведува дека "Страните треба, кога преземаат активности за справување со климатските промени, да ги почитуваат, промовираат и да ги разгледуваат нивните обврски за човековите права, правото на здравје, народи, локални заедници, мигранти, деца, лица со посебни потреби и луѓе во ранливи ситуации и правото на развој, како и родова рамноправност, зајакнување на жените и меѓугенерациска еднаквост".

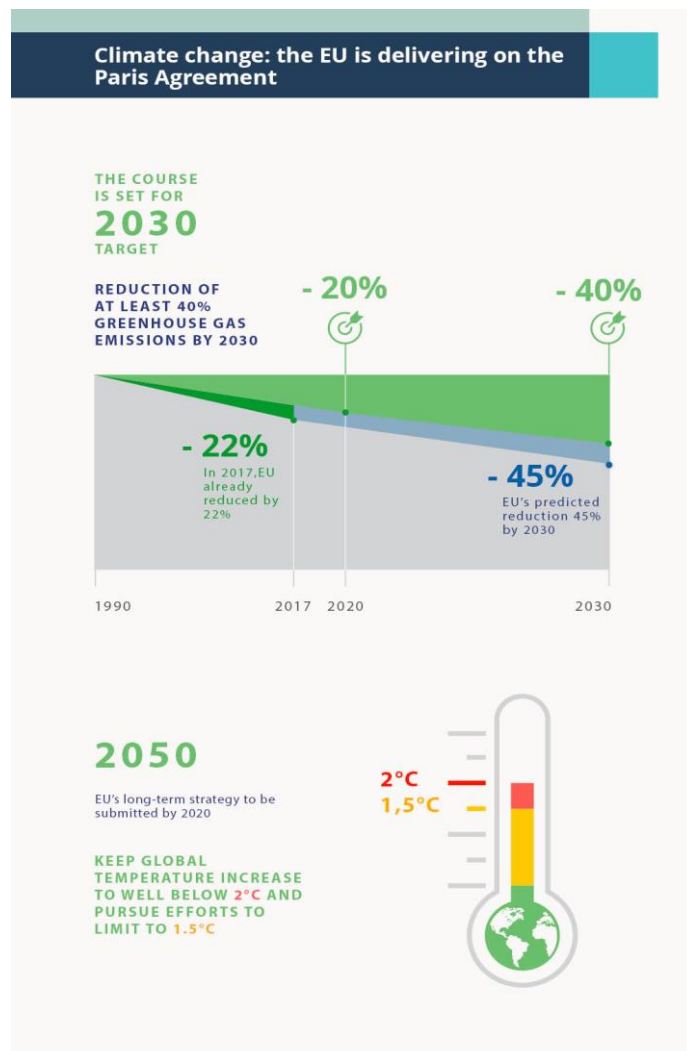
❖ Протоколот од Кјото кон Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени

Со протоколот за прв пат се дефинираше ограничување на емисиите на шесте стакленички гасови (CO₂, CH₄, N₂O, HFCs, PFCs и SF₆) и беа специфицирани правните обврски за сите земји членки. Согласно со КП развиените земји имаат специфични обврски: во првиот период (2008-2012), тие треба да ги намалат вкупните емисии на стакленички гасови за најмалку 5% во споредба со емисиите од 1990 година. Договорените цели се разликуваат помеѓу развиените земји (САД се обврзале да ги намалат емисиите за 7%, Европската унија (ЕУ) како целина за 8%, Јапонија и Канада за 6%), а истиот принцип важи и за државите-членки на ЕУ во согласност со интерниот договор за распределба на обврските.

Иако РСМ не е држава членка на Анекс 1 во UNFCCC, таа исто така е и земја кандидат за членство во ЕУ, и поради тоа мора да се придржува до Политиката на ЕУ за клима и енергија, со што всушност ги презема обврските за земјите кои се дел од Анекс I и е потребно да се стреми кон намалување на емисиите на стакленички гасови.

❖ Договорот од Париз - 2017 година;

Договорот има за цел да го подобри глобалниот одговор кон климатските промени, во контекст на одржлив развој и напорите за искоренување на сиромаштијата преку: продолжување со напорите за задржување на зголемувањето на температурата под 2 °C, зголемување на способноста за адаптација на климатските промени на начин кој нема да штети на производството на храна, усогласување на финансиски текови со начини за постигнување на ниски емисии на стакленички гасови и развој кој е отпорен на климатски промени.

❖ Амандманот од Доха на Протоколот од Кјото кон Рамковната Конвенција на Обединетите нации за климатски промени;

Амандманот вклучува:

- нови заложби за Страните од Анекс I во Протоколот од Кјото кои се согласија да преземат обврски во вториот период на обврски (од 1 јануари 2013 година до 31 декември 2020 година);
- дополнет список на стакленички гасови што ќе го известуваат Страните во вториот период на обврска; и
- измени и дополнувања на неколку членови од Протоколот од Кјото кои конкретно се однесуваат на прашањата поврзани со првиот период на обврска и кои требаше да се ажурираат за вториот период на обврска.

Влегувањето во законска сила на амандманот во Доха е важен дел од глобалната # Климатска Акција за периодот по 2020 година и е клучен за ригорозната и успешна имплементација на Протоколот од Кјото.

Монтреалскиот протокол во врска со супстанциите кои го осиромашуваат озонскиот слој (Монтреал 1987)

Целта на овој протокол е понатамошна заштита на озонскиот слој со постепено производство на бројни супстанции што се одговорни за осиромашување на озонот - ODS. Договорено е на 16 Септември 1987 година, а стапи во сила на 1 јануари 1989 година.

Иако хидрохлорофлуоројаглеводороди (HFC) немаат потенцијал да го исцрпуваат озонскиот слој, тие имаат висок глобален потенцијал за затоплување (GWP). Затоа, тие треба да бидат заменети со постојни алтернативи, како што се амонијак, изобутан и пропан, или да се најдат нови алтернативи.

❖ Кигали Амандман кон Монреалскиот Протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка

Претставува меѓународен договор за постепено намалување на производството и потрошувачката на хидрофлуоројаглеводороди (HFC).

Со оваа измена се препорачува распоред според кој, развиените земји, до 2036 година треба да ја намалат потрошувачката на хидрофлуороглеводороди за 85%, додека земјите во развој треба да ја намалат потрошувачката за 80%, или 85% до 2045 година, односно 2047 година.

Кигали амандманот се залага за намалување на супстанциите одговорни за климатските промени. Според амандманот на Кигали, РНМ треба да го прилагоди националното законодавство и да ги обновува и рециклира ладилните средства.

Спроведувањето на Кигали барањата на глобално ниво се очекува да спречат 80 милијарди тони CO₂ equivalent емисии до 2050 (значаен допринос во ограничувањето на покачувањето на температурата под 2°C).

Конвенција на Обединети нации за борба против опустинување во земјите кои се соочуваат со сериозни суши и/или со опустинување (2002)

Конвенцијата има за цел да промовира ефикасно дејствување преку иновативни локални програми и поддршка на меѓународни партнерства. Спогодбата признава дека борбата за заштита на сушните подрачја ќе биде долга и нема да се постигнат брзи резултати, бидејќи причините за опустинување се многубројни и комплексни, кои се движат од моделите на меѓународната трговија до неодржливите практики на управување со земјиштето.

Ја истакнува важната улога на жените во регионите погодени од десертификација и / или суша, особено во руралните области на земјите во развој и важноста на обезбедување на целосно учество на мажите и жените во сите нивоа.

Повикува на национални акциони програми кои го зголемуваат учество на локалното население и заедници, вклучувајќи ги и жените, земјоделците и сточарите, како и делегирање на поголеми одговорности за управување на овие таргет групи.

Рио Декларација за животна средина и развој (1992)

Принципот 20 вели Жените имаат витална улога во управувањето и развојот на животната средина. Затоа, нивната целосна вклученост е од суштинско значење за постигнување одржлив развој.

Конвенција за биодиверзитет (1992)

Промовира знаење и практики на жените во конзервација и одржливо користење на биолошката разновидност во земјоделскиот сектор. Промовира родови-специфични начини за документирање и зачувување на женското знаење за биолошката разновидност. Повикува на родов баланс во различни тела. Се укажува на родовото и културното влијание на туризмот.

Цели за одржлив развој (2015)

Обезбедува еднакви права и можности за жени и мажи; промовира родова еднаквост и зајакнување на жените, како ефективни начини за борба против сиромаштијата, гладот и болестите и да се стимулира развој кој е навистина одржлив; и гарантира дека придобивките од новите технологии (информациите и комуникациските технологии) ќе бидат достапни за сите.

Национални документи за климатски промени

- ☐ 3 Национална Комуникација за климатски промени (2013)
- ☐ Национални придонеси кон климатски промени (2017)
- ☐ Втор двогодишен Извештај за климатски промени на Република Македонија (2017)
- ☐ Долгорочна Стратегија и Закон за климатска акција (во тек е подготовка)

Национална Комуникација за климатски промени (2013)

Националните планови обезбедуваат информации за инвентарот на стакленички гасови (GHG), мерки за ублажување на и адаптација кон климатските промени и сите други информации кои државата ги смета за релевантни за постигнување на целта на Рамковната конвенција на ОН за климатски промени.

Земјите во развој (потписнички на Конвенцијата) се должни да го достават својот прв национален план за климатски промени во рок од три години од ратификувањето на Конвенцијата, а потоа на секои четири години.

Третиот Национален план пропишува мерки за намалување на стакленичките гасови и ублажување на климатските промени, кои покрај другото вклучуваат и проекти за изградба на објекти и капацитети за задолжително се врши оцена на влијанијата врз животната средина.

Пример за родова перспектива во развивање на план за климатски промени: Дел од Нацрт Акциски план за интегрирање интегрирање на родовите прашања при подготовката на

Национални планови/Чекори за изработка на двогодишните извештаи	Чекори за вклучување на родовите аспекти	Акција - што треба да направиме	Што е потребно тоа да го направиме	Кој? (Одговорна страна)	Кога? Временски распоред	Дали ни треба буџет
А: Првична подготвителна фаза за националните планови (НП)						
➤ Предлог проект за НП и подготвен е договор за спроведување ➤ Назначен е национален координатор и/или проектен тим ➤ Подготвен е буџетот	Подготовка на Образец за идентификација на проект и проектен документ кои содржат родови аспекти	Идентификување на податоци за родовите аспекти кои треба да се вклучат во деловите од НП и нивно вградување во Образецот за идентификување на проектот и во Проектниот документ Вклучување трошоци поврзани со родовите аспекти во буџетот на проектот Вклучување на трошоци за градење капацитети, собирање на податоци и анализа во релевантните делови од НП	Процес на консултација со главните засегнати страни	УНДП во блиски консултации со Министерството за животната средина и просторно планирање (МЖСПП), Министерството за труд и социјална политика	Прва половина на 2018 година	Не

Б: Евидентирање и известување за националните околности						
➤ Преглед и известување за националните околности во однос на климата и родовите аспекти, вклучувајќи и: • Географски и геолошки фактори во однос на климата • Преглед на политичката ситуација и структура на владата • Преглед на социо-културната состојба и динамика	Собирање на родово-расчленети податоци и на истражувањата направени до тогаш за родови прашања а во врска со употреба на ресурси, управување со природните ресурси и улогите на жените и мажите во секоја област на економијата	Подготовка на Проектни задачи и идентификување на квалификувани консултанти	Ангажирање на национални консултанти/компанија за да ги собере и анализира податоците и информациите	Проектниот тим	Втора половина на 2018 година	Да
• Преглед на економските услови, особено во однос на следните сектори: земјоделство, туризам, управување со природни ресурси • Резиме на состојбата во однос на природните ресурси сектор по сектор, на пр.: земјиште, вода, енергетика	Да се истакнат прашања кои се јавуваат во однос на знаењата на жените и мажите и употребата на земјиштето, водата и енергијата Идентификување на социјалните и културните фактори како на пример нивото на образование и писменост на мажите и жените, разликите меѓу руралните и убаните жени и руралните и урбаните мажи Внесување на фактите за претставеноста на жените и мажите при носење на одлуки за ресурси и политики. Идентификување на ограничувањата при правичната застапеност.					

Национални планови/Чекори за изработка на двогодишните извештаи	Чекори за вклучување на родовите аспекти	Акција - што треба да направиме	Што е потребно тоа да го направиме	Кој? (Одговорна страна)	Кога? Временски распоред	Дали ни треба буџет
В: Првична работилница за иницирање на процесот на подготовка на националните планови (НП)						
➤ Ангажирање на главните засегнати страни од владата, граѓанскиот сектор, академските кругови и приватниот сектор ➤ Собирање и споделување на информации од сите засегнати страни ➤ Формирање на тематски работни групи ➤ Зајакнување на учеството во процесот на подготовка на националните планови	Зголемување на знаењето и свесноста на сите релевантни засегнати страни за родовите прашања и за прашањата поврзани со климатските промени Обезбедување доволно информации и соодветни материјали за подигање на свеста и едукација во врска со родот и климатските промени Учество на сите засегнати страни во консултативните процеси за изработка на НП Создавање на овозможувачка средина за креирање на предводници во	Работа со министерствата одговорни за родова еднаквост и за климатски промени со цел да се идентификуваат засегнати страни од владата, приватниот сектор, граѓанскиот сектор и академските установи да се вклучат во консултативниот процес за подготовка на националните планови. Идентификување на лица и/или други субјекти од владата, граѓанскиот сектор, приватниот сектор, академските установи и медиумите кои имаат потенцијал да станат предводници за род и климатски промени во земјата и да се поканат на првичната работилница како и на сите други релевантни консултативни состаноци	Организирање на сеопфатен и постојан консултативен процес Спроведување на постојани кампањи за подигање на свеста и едукација Изработка на „Зошто треба да ни е грижа?“ материјали за градење на капацитети со конкретни правила за тоа зошто родовите аспекти од климатските промени се важни во приоритетните подрачја Да се истражи можноста за изработка на модул за обука за	Проектниот тим во соработка со главните национални засегнати страни, и во консултација со Глобалната програма за поддршка и Секретаријатот на УНФЦЦ	Трето/четврто тромесечје од 2018 година	Да Околу 10.000 УСД Околу 7.000 УСД

Национални придонеси кон климатски промени (2017)

Според Договорот од Париз, кој беше потпишан во април 2016 година, државите потписнички на Рамковната конвенција на ОН за климатски промени, се согласуваат да обезбедат информации за нивните национално-определени придонеси за целите на договорот: одржување на зголемување на глобалната просечна температура под 2 ° C над прединдустриските нивоа, настојувајќи да го ограничат зголемувањето до 1,5 ° C. Република Македонија ги достави своите соодветни национални придонеси во август 2015 година.

Република Македонија го потпиша Парискиот договор во 2015 г. и на 7 ноември 2017 го ратификуваше. Во согласност со Парискиот договор, земјата ги достави соодветните национални придонеси за климатските промени.

Република Северна Македонија е земја која не припаѓа во Анексот 1 на Конвенцијата за климатски промени (земја во развој) и досега немала квантифицирани обврски за намалување на емисиите на стакленички гасови. Истовремено, таа има статус на земја кандидат за членство во Европската унија (ЕУ) од каде произлегува барањето за следење на европската политика за клима и енергија, која пак ги следи обврските за земјите кои припаѓаат на Анексот 1. Колку што е можно, Република Северна Македонија на доброволна основа се труди со начинот на известување да ги вгради и двата аспекти во своите национални извештаи за климатски промени.

Заложба на земјата е да се намалат емисиите на CO₂ кои потекнуваат од фосилните горива за 30%, со можност и до 36% до 2030 година, споредено со BAU (business as usual) сценариото.

BUR е Двогодишен извештај за климатски промени, или извештај што се доставува на две години до Конвенцијата на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) од државите кои ја ратификувале Конвенцијата.

Двогодишните извештаи за климатски промени се состојат од неколку делови:

1. Инвентар на стакленички гасови. Во овој дел се наведени сите проценети емисии од различни стакленички гасови во различни сектори. Во Инвентарот исто така се оценува и колку јаглерод е апсорбиран или врзан во шумите и почвите. Во овој дел се опишуваат промените во однос на почетната година во која се мереле емисиите (во Република Македонија почетната година е 1990) и ги опишува другите трендови низ времето.

2. Активности за намалување на емисиите на стакленички гасови (ублажување на климатските промени). Во овој дел се наведени и опишани чекорите кои ги презема земјата за да ги намали емисиите на стакленички гасови. За да се опише влијанието на различните политики и мерки врз емисиите, се користат и резултати од компјутерско моделирање.
3. Недостатоци, потреби и добиени ресурси. Во овој дел се наведуваат недостатоците со кои се соочува земјата при преземањето активности за ублажување на климатските промени; институционалните, техничките и финансиските ресурси кои се потребни за тие да се намалат; и финансиските средства кои земјата ги добила од мултилатерални организации, финансиски институции и други донатори, како и средства кои сама ги вложила.
4. Мерење, известување и верификација. Во овој дел е опишан системот што земјите го користат или планираат да го користат за ефективно да известуваат за своите емисии и за мерките кои ги преземаат против климатските промени.

Долгорочна Стратегија и Закон за климатска акција

Во фаза на подготовка е долгорочна Стратегија и Закон за климатска акција со кои ќе се овозможи дополнителен придонес на земјата во постигнувањето на долгорочните цели за климатска акција: целосна транспозиција/спроведување на европската регулатива, овозможувајќи ниска емисија на јаглероден диоксид и климатска отпорност.

Долгорочната Стратегија и Законот за климатска акција на Република Северна Македонија ќе и помогне во напорите да биде правно и институционално подготвена за намалување на емисијата на стакленички гасови, согласно меѓународните обврски, преку цели на Стратегијата и Законот кои ќе бидат остварливи и амбициозни.

Документите ќе допринесат за:

- да се спроведат потребните анализи за постојната состојба и условите во земјата корисник, да се направи проценка за подготовка на долгорочната стратегија и законот за климатска акција, како и поддршка при усвојувањето и спроведувањето;
- да се воспостави силна и одржлива рамка за координирање на климатската акција преку развој на националната стратегиска и правна рамка за климатска акција преку долгорочната стратегија и закон за климатска акција (закон), вклучително и акциски план за почетната фаза на спроведување;
- да се воспостави механизам за мониторинг на емисии на стакленички гасови во согласност со ЕУ Регулацијата бр. 525/2013 за механизми за мониторинг и известување за емисии на стакленички гасови и одредбите за нејзино спроведување;
- да се зајакне административниот капацитет во процесот на пристапување кон Европската Унија за постигнување конкурентна економија со ниска јаглеродна емисија и општество/економија отпорна на климатски промени;
- да се подигне свеста за климатската акција, да се потпомогнат консултациите со засегнатите страни и да се олесни меѓуминистерската и меѓусекторската соработка за Стратегијата и Законот.

Третата Комуникација за Климатски Промени детално ги анализира приоритетните сектори кои претставуваат извор на стакленички гасови или претсавуваат сектор кој треба да сев адаптира кно климатските промени.

Приоритетни сектори (1)

Ред. бр	Приоритетни сектори	Сумирани цели / мерки за прилагодување / ублажување
1	Енергија	- Енергија и индустрија - Снабдување со енергија - Енергетски ефикасни згради
2	Транспорт	- Зелената мобилност и логистиката фокусирани на ефикасноста на транспортниот сектор и неговото влијание врз животната средина и емисиите на стакленички гасови - Воспоставување на сигурен и безбеден транспортен систем за сите модели на транспорт и урбан транспорт - Подобрување на возниот парк / Воведување на ниски јаглеродни горива
3	Водни извори	- Изградба / модификација на урбана и рурална инфраструктура - Мерки за заштеда на вода - Земјоделски / индустриски / енергетски сектор и мерки за урбанистичко планирање
4	Земјоделеие	- Земјоделски култури - Агрономија / Управување со вода / Управување со хранливи материи / Агро-шумарство - Биоенергија - енергетски култури, цврсти, течни, биогаз и остатоци (производство на биогориво од земјоделството) - Органско земјоделство и мерки за прилагодување за заштита од природни непогоди и одржливо управување со ресурсите

Приоритетни сектори (2)

	Приоритетни сектори	Сумирани цели / мерки за прилагодување / ублажување
5	Отпад	- Подобрување на управувањето со отпадот (Затворање на постојните диви/не соодветни депонии и воспоставување регионални депонии - Употреба на согорување на метан и селектирање на отпад - Подобрување на собирањето и управувањето со податоци од секторот отпад поврзани со климатските промени
6	Биодиверзитет	- Следење на статусот на инвазивни видови на растенија - Одредување на еколошки минимален квалитет на планински водни екосистеми - Детална ревизија на македонскиот систем на заштитени подрачја во врска со адаптацијата на климатските промени - Адаптација на плановите за управување со шумарството во главните шумски био коридори во однос на влијанијата на климатските промени; итн.
7	Здравство	- Зајакнување на подготвеноста, јавните здравствени услуги, јавниот здравствен систем и здравствената безбедност - Приоритетни области за мониторинг и адаптација: топлински стрес, природни непогоди, снабдување со вода за пиење, производство и снабдување со храна.
8	Шуми	- Пошумување; - Обнова на подрачјето оштетено од шумски пожари
9	Културно наследство	- Проценка на негативните влијанија на климатските промени врз културното наследство и историските културни пејзажи - Воспоставување на програма за мониторинг на штети врз археолошкото наследство, како и на историски културни пејзажи од краткорочни екстремни временски настани и долгорочни климатски промени - Имплементација на долгорочни стратегии за управување и прилагодување кон влијанијата од климатските промени врз наследството и контролирање на штетите.

Зелен Климатски Фонд (ЗКФ) е нов глобален фонд воспоставен со Рамковната конвенција на ОН за климатски промени по одржаниот Париски Самит кој ги поддржува напорите на земјите во развој да одговорат на предизвикот што го носат климатските промени. ЗКФ им помага на земјите во развој да ги ограничат или намалат емисиите на стакленички гасови и да се адаптираат на климатските промени.

ЗКФ има за цел да ги насочи климатските финансии со цел да се инвестираат во развој со ниски емисии на CO₂, отпорен на промените во климата како и да предизвикаат ддолготрајна промена на парадигмата во глобалниот одговор на климатските промени, земајќи ги предвид потребите на државите кои се особено ранливи пред нивните влијанија.

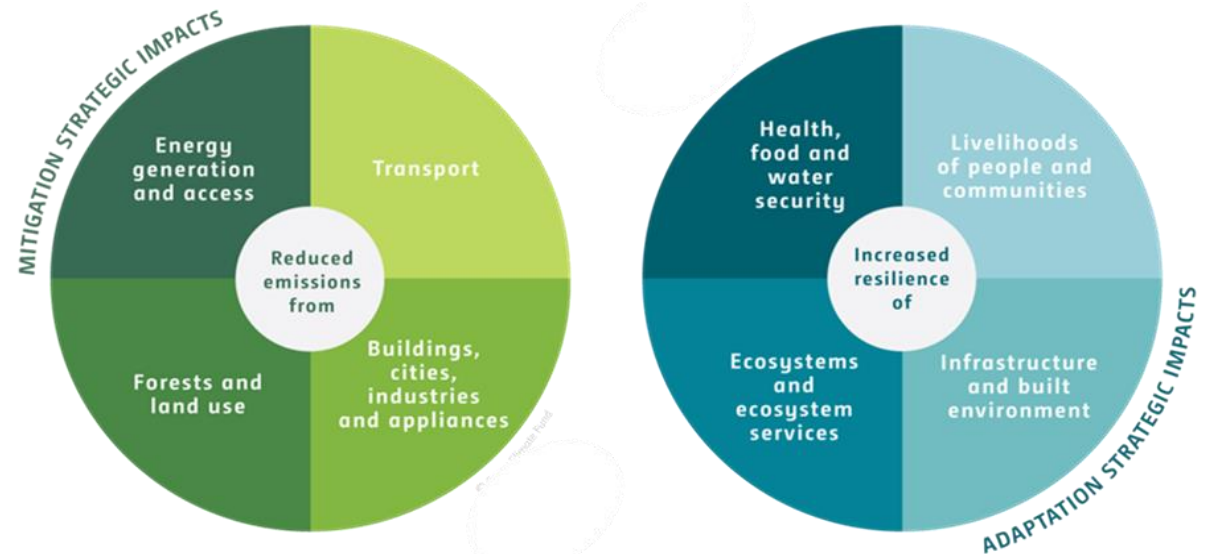
Со 10,3 билиони долари моментално вложени, ЗКФ е најголемиот светски фонд посветен на борбата против климатските промени.

<https://www.greenclimate.fund/countries/north-macedonia>

<http://www.greendevlopment.mk/en/Default.aspx>

Дел од прашањата во задолжителната Родова анализа за секој проект кој конкурира за финансирање од Зелениот Климатски Фонд (1)

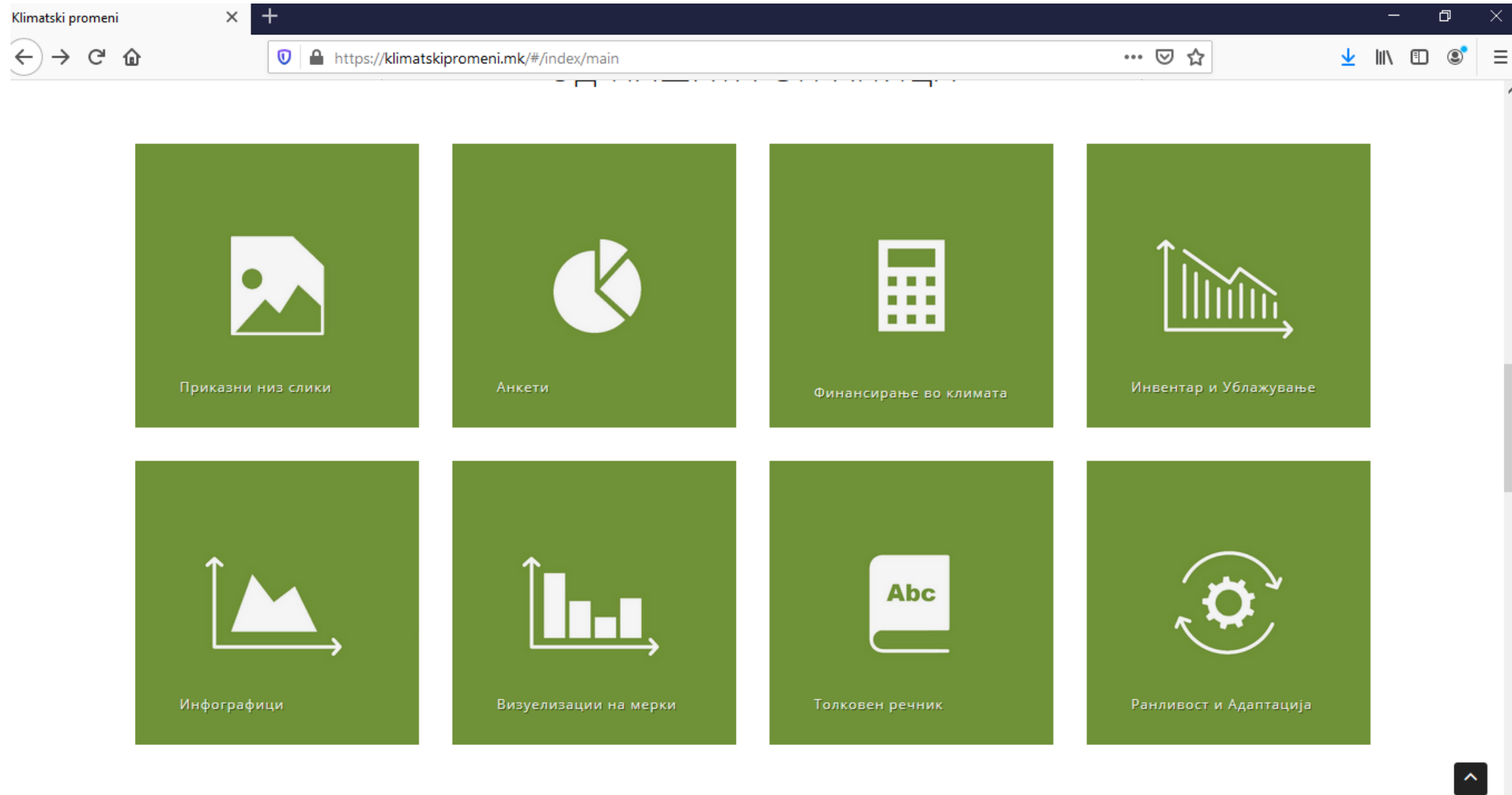
- Која е стапката на морталитет кај мајките и новороденчињата, образовен статус на девојките и момчињата, стапката на писменост кај возрасните (независно на пол), стапка на вработеност (независно на пол), стапка на невработеност (независно на пол), стапка на политичко учество (независно на пол), животен век (независно на пол) во земјата на интервенција и/или проектот/програмата?
- Кој е легалниот статус на жените во земјите каде се интервенира?
- Кои се вообичаените верувања, перцепции и стереотипи поврзани со полот во проектот/програмата или земјите каде се интервенира/
- Каква е поделбата на трудот помеѓу мажи и жени во проектот/програмата и/или земјите каде се интервенира?
- Кое е учеството на жени и мажи во формалната/неформалната економија во земјите каде се интервенира или проектот/програмата?
- Каква е ситуацијата со жени и мажи во специфичниот сектор на интервенција или во проектот/програмата?
- Во поглед на предложениот проект/програма, се очекуваат ли разлики во ранливоста и капацитетот за адаптација на климатските промени кај жените и мажите?
- Дали постојат полови нееднаквости кои би се влошиле како резултат на климатските промени во предложениот проект/програма?

Дел од прашањата во задолжителната Родова анализа за секој проект кој конкурира за финансирање од Зелениот Климатски Фонд (2)

- Кои се некои од нееднаквостите кои постојат помеѓу различни социјални групи во проектот/програмата? Како овие нееднаквости влијаат врз капацитетот на луѓето да се адаптираат на климатските промени?
- Кои улоги се очекуваат да ги имаат жените и мажите во проектот/програмата?
- Кои ресурси (економски, финансиски, физички, природни, други) им се достапни на жените и мажите? Кој го менаџира или контролира пристапот до овие ресурси?
- Дали жените и мажите од ранливите заедници имаат еднаков пристап до информации и можности, потребни да учествуваат и да имаат бенефит од очекуваниот исход од проектот/програмата?
- Дали жените имаат еднаков пристап до едукација, техничко знаење, и/или надградба на вештини?
- Дали услугите и технологиите од проектот/програмата ќе бидат достапни и за жените и за мажите?
- Во која мера жените и мажите од ранливите заедници учествуваат во процесот на донесување на одлуки? Кој тип на одлуки се донесени од страна на жените? Кои се ограничувањата (социјални, културолошки, економски, политички) кои го попречуваат активното учество на жените во донесувањето на одлуки во домаќинството, како и во заедницата?
- Дали постојат можности да се промовира лидерство на жените во локална самоуправа/политички систем и формални/неформални институции? Доколку не, кои се некои од ограничувањата кои ги спречуваат жените да дојдат до лидерска позиција?
- Кои се различните потреби/приоритети за жените и мажите во контекст на проектот/програмата? Дали проектот/програмата ќе успее да ги адресира нивните потреби и приоритети? Доколку да, како?

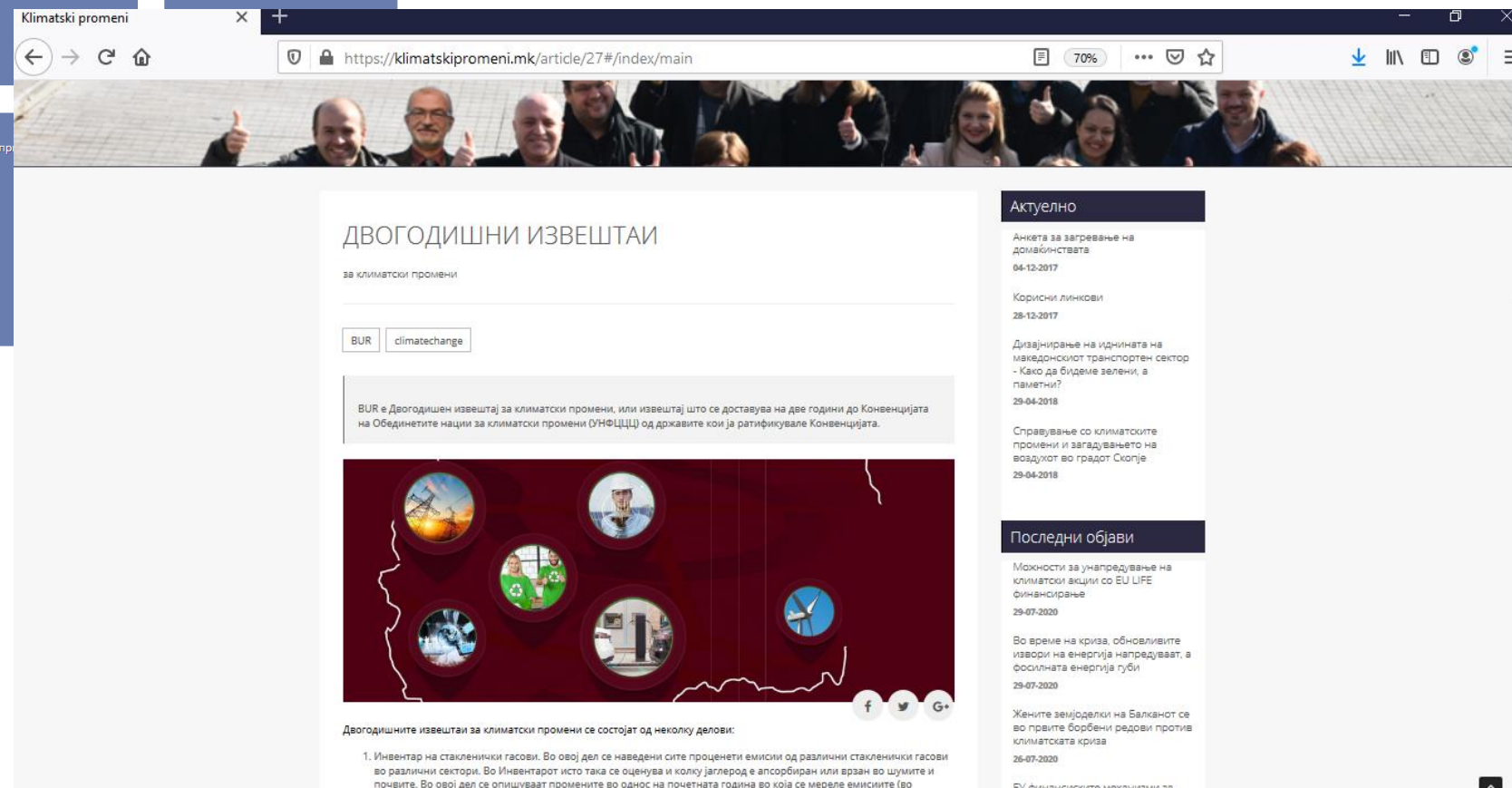
Официјален сајт за акциите, плановите, проектите и најновите вести поврзани со климатските промени во Република Северна Македонија - <https://klimatskipromeni.mk/#/index/main>

1

Официјален сајт за акциите, плановите, проектите и најновите вести поврзани со климатските промени во Република Северна Македонија - <https://klimatskipromeni.mk/#/index/main>

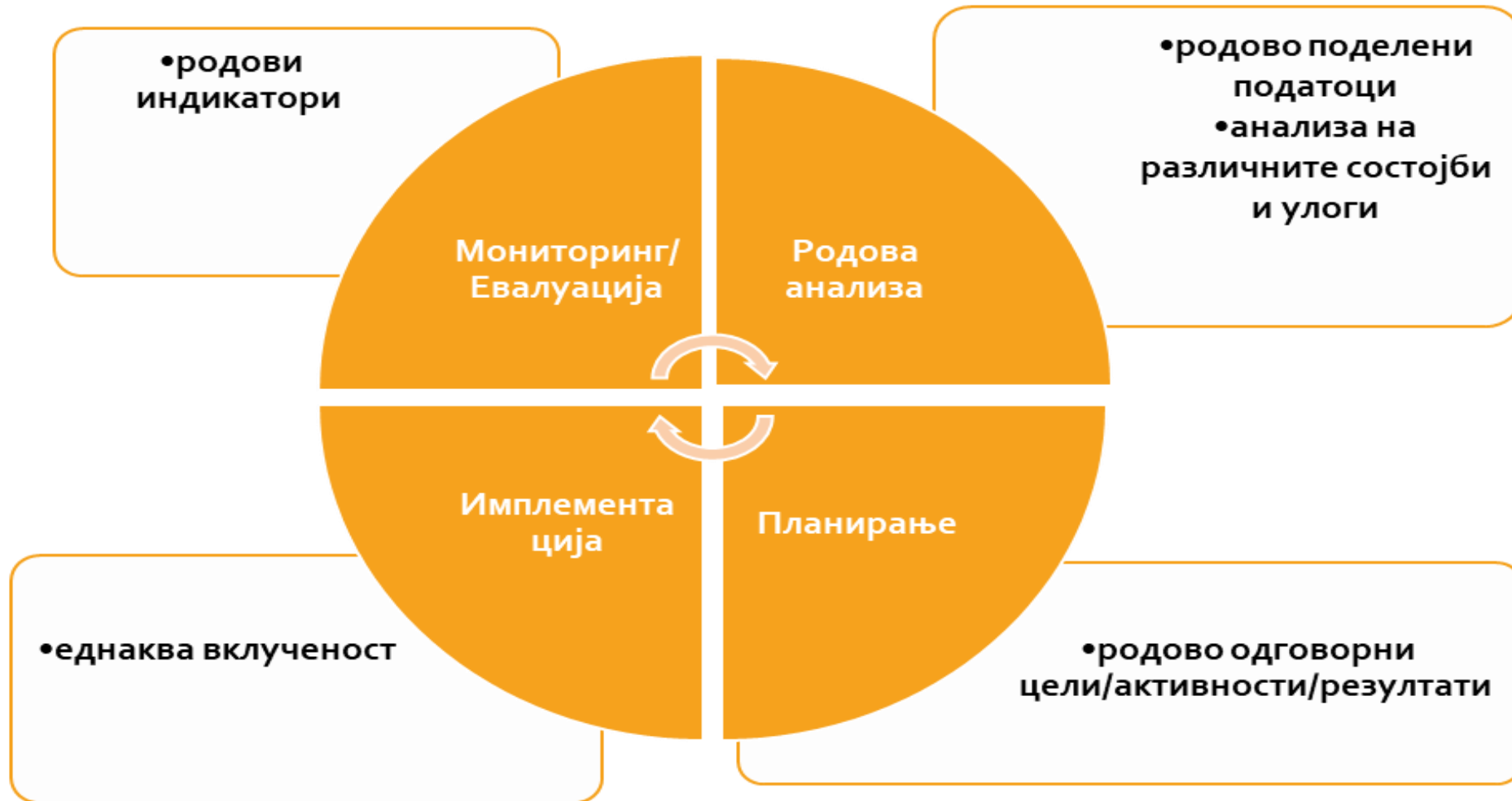
2

Аспекти кои треба да се земат во предвид при донесување на одлука и креирање на политики, акциони планови и мерки (за намалување или прилагодување кон климатските промени)

- ❖ Влијанија од климатските промени;
- ❖ Допринос кон климатските промени;
- ❖ Различни способности за ублажување на климатските промени на индивидуално ниво;
- ❖ Перцепции и ставови кон климатските промени;
- ❖ Влијанија на политиките и мерките;
- ❖ Родово учество во донесување на одлуки.

Родова перспектива при креирање на политики од областа на климатските промени

* Извор Прирачник за обука – Родовата еднаквост и климатски промени

Проект: Четврта национална комуникација и трет БУР за климатските промени кон UNFCCC

На што треба да се внимава при креирање на политики поврзани со климатските промени:

- *Сите ранливи категории граѓани мора да бидат земен предвид и да бидат подготвени за ефектите на климатските промени,*
- *Стратегиите за адаптација/ублажување ќе бидат поефикасни доколку процесите на одлучување ги земаат предвид негативните влијанија кон сите групи/категории граѓани погодени од нив,*
- *Стратегиите за адаптација/ублажување ќе бидат поефикасни доколку процесите на одлучување ги земаат предвид разликите во негативните влијанија поради постојните родови разлики,*
- *Стратегиите за адаптација/ублажување мора да го вклучат “женското знаење” и потенцијал со цел целосно искористување на човешкиот капитал во насока на приспособување,*

*Родовите нееднаквости (социјални) допринесуваат кон зголемена ранливост и подложност на
ризик*

Пример за родово одговорни мерки во сектор земјоделие

1

Предизвик/ проблем: Појава на инсекти на јаболката во Ресен во пролет/лето 2020 и намален род

Последица од климатски промени: зголемени температури и влажност на воздухот во февруари и март

Цел: Преку воведување на мерки за ублажување на сегашните состојби и адаптација кон климатските промени да се зголеми производството и да се зголеми квалитетот на продуктите (јаболката) со цел добивање поголема пазарна цена

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
Анализа на проблемот (преку дистрибуција на прашалник и интервјуа)	Прашалникот ќе биде подготвен на начин кој ќе ги вклучи подеднакво мажите и жените како сопственици на јаболковите насади: ▪ Број на сопствениците на посадите на јаболка (% на мажи и жени), нивното искуство во овој сектор(дејност); ▪ Големина на насад (број на дрва, старост, години на род) ▪ Проценка на очекуваните загуби (поделени на мажите и жените како сопственици); ▪ Досегашен начин/приод на одгледување и мерки кои ги преземале (тип на пестицид, време кога се аплицира, количина и начин, технологија која ја користат и сл.).	- % на интервјуирани мажи/жени сопственици на јаболковите насади; - % на учество на мажите и жените во одговор на прашалникот; - % на уништени јаболкови насади кај сопствениците (од машки и женски род); - Номинални и процентуални загуби од појавата на инсекти на годишниот приход на јаболковите насади;

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
Спроведување на обуки за користење на најдобри техники за заштита на овошките од инсектициди Еднаков пристап на сопствениците до информациите од обуката (на различни јазици)	Подеднаков пристап на мажите и жените сопственици на јаболковите насади преку доставување на информациите еднакво достапни за сите	• % на учество на мажите и жените во обуките • % на мажи и жени сопственици кои се спремни да ги прифатат најновите технологии

Анализа на состојбата со родова перспектива

- Број на сопствениците на посадите на јаболка (% на мажи и жени), нивното искуство во овој сектор(дејност);
- Големина на насад (број на дрва, старост, години на род)
- Проценка на очекуваните загуби (поделени на мажите и жените како сопственици);
- Досегашен начин/приод на одгледување и мерки кои ги преземале (тип на пестицид, време кога се аплицира, количина и начин, технологија која ја користат и сл.).

Дефинирање на цел- мерката и активности

Врз основа на направената анализа на состојбата, изворите и воведување на родова перспектива во процесите на ублажување и прилагодување се планира мерката која ќе се спроведе

Мониторинг/евалуација

За време и по имплементација на мерката треба да се мониторираат индикаторите со цел да се добијат податоци за успешното реализирање на целта на мерката.

Битно е да се мониторираат и евалуираат родовите индикатори (% на мажи и жени кои се сопственици на јаболкови поседи и ја посетиле обуката, % на мажи и жени кои се во состојба и спремни се да ги применат најновите технологии во справување со инсекти во посадите и сл.), со цел за подобрување или зајакнување на мерката. Податоците да бидат јавно достапни со цел промоција на добрите и успешни практики до граѓаните.

Спроведување

Во процесот на спроведување/ имплементација е битно да се внимава на еднаква вклученост на сите засегнати страни. Подеднаков пристап на мажите и жените сопственици на јаболковите насади преку доставување на информациите еднакво достапни за сите.

Вежба

20 минути самостојна работа и одговарање на задачата
5 минути презентација

Чекор 1 Избор на сектор

- *Транспорт*
- *Земјоделие/сточарство*
- *Отпад*
- *Туризам*
- *Индустија*
- *Енергија*

Чекор 2 Дефинирајте проблем/мерки кој сакаме да го решиме

Чекор 3 Идентификација на родови улоги преку родова анализа поврзани со предизвикот

Чекор 4 Дефинирање на родово одговорни мерки/активности (посебно внимание на родова анализа) на моменталната состојба од која произлегува и проблемот кој ќе го анализирате

Вежба

20 минути самостојна работа и одговарање на задачата
5 минути презентација

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори

Пример на мерки од секторот Транспорт

Мерка за ублажување: Поголемо користење на велосипед, пешачење и воведување на политика за паркирање

Главна цел: Намалување на локалното загадување и исполнување на целта дефинирана во Акциониот план за енергетска ефикасност

Опис: Спроведување на кампањи/субвенции и системи за користење на нови или изнајмени велосипеди, за пешачење и спроведување на политики за паркирање со што би се намалило користењето на автомобили во градските средини

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
■ Обележување на велосипедски патеки; ■ Градење на нови велосипедски патеки; ■ Субвенционирање за велосипеди;	• Колку мажи/жени возат велосипеди; • Какви и дали има велосипедски патеки; • За што се користат патеките (превоз/транспорт или рекреација?) • Битноста на безбедноста и осветлувањето на патеките според мажи/жени • Колкав % на мажи/жени, го користат велосипедот преку цела година; • Старосна анализа кој вози велосипед и со која намена (рекреација/транспорт); • Дали има сервиси за велосипеди.	• % на мажи/жени кои ќе искористат субвенции; • Број на велосипетски патеки, паркинг места за велосипеди • Број на корисници на велосипетските патеки;

Анализа на состојбата со родова перспектива

- Колку мажи/жени возат велосипеди;
- Какви и дали има велосипедски патеки;
- За што се користат патеките (превоз/транспорт или рекреација?);
- Битноста на безбедноста и осветлувањето на патеките според мажи/жени
- Колкав % на мажи/жени, го користат велосипедот преку цела година;
- Старосна анализа кој вози велосипед и со која намена (рекреација/транспорт);
- Дали има сервиси за велосипеди.

Дефинирање на цел- мерката и активности

Врз основа на направената анализа на состојбата, изворите и воведување на родова перспектива во процесите на ублажување и прилагодување се планира мерката која ќе се спроведе

Спроведување

Во процесот на спроведување /имплементација е битно да се внимава на еднаква вклученост на сите засегнати страни.

Мониторинг/евалуација

За време и по имплементација на мерката треба да се мониторираат индикаторите со цел да се добијат податоци за успешното реализирање на целта на мерката.

Битно е да се мониторираат и евалуираат родовите индикатори (% на мажи и жени кои ќе искористат субвенции за набавка на нов велосипед, број на велосипедски патеки и паркинг места), со цел за подобрување или зајакнување на мерката.

Податоците да бидат јавно достапни со цел промоција на добрите и успешни практики до граѓаните.

Пример на мерки од секторот Енергетика (1)

Мерка за ублажување: Информативни кампањи и мрежа од информативни центри за енергетска ефикасност.

Главна цел: Подигнување на јавната свест на целните групи за значењето, придобивките и можностите од купувањето и користењето на уреди со повисока класа на ефикасност и инвестирање во домот за да ја подобрат неговата енергетска ефикасност, со цел исполнување на целта дефинирана во Акциониот план за енергетска ефикасност.

Опис: Отворање на информативни центри за енергетска ефикасност во единиците на локалната самоуправа или центрите за плански региони, во кои ќе работат енергетски советници и ќе им обезбедуваат бесплатни совети на заинтересираните граѓани, во однос на можностите за енергетски и финансиските заштеди во нивните домови.

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
- Користење на веќе постоечки бази на родово сензитивни податоци и нивно дополнување со потребните информации - Подготовка на Прирачник лесно разбирлив за секого (мажи, жени, постари, помлади) со основни и практични податоци) кој ќе биде користен и во информативните центри за енергетска ефикасност - Обука на млади студенти/инженери за енергетски советници.	- податоци за мажи/жени сопственици на домови и начин на греење на домовите; - тип на дом (куќа/стан); - број на членови во домаќинството; - за што, како и во кој период од денот најмногу се троши електрична струја (осветлување на домот, греење, пеглање, готвење итн.); - енергетска класа на уредите, потрошувачка на вода.	- % на мажи/ жени кои би имале можност да ги искористат услугите на информативните центри и би имале корист од истите; - број на домаќинства кои ќе ја подобрат енергетската ефикасност по можноста за консултација во инфо центрите, број на самохрани мајки кои ќе ги прифатат мерките за енергетска ефикасност во домот.

Пример на мерки од секторот Енергетика (2)

Мерка за ублажување: Реконструкција на постојните јавни згради.

Главна цел: Реконструкција на постојните јавни згради со цел исполнување на целта дефинирана во Акциониот план за енергетска ефикасност.

Опис: Реконструкција на постојните јавни згради вклучувајќи и замена на прозорци кои се под надлежност на централната власт и локалната самоуправа. Оваа мерка предвидува издавање на сертификати за енергетски карактеристики на згради како предуслов за нивно ставање во функција.

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
- Енергетски аудит и термовизиски мерења; - Замена на системот за греење и ладење, промена на кров, прозори, врати подобрување на изолацијата на фасадата и др.	- Корисници на јавната зграда (% мажи/ жени, возраст); - Период во денот/годината кога се користи зградата; - Перцепцијата за топлина индивидуално според вработените (мажи/жени, постари/помлади). - Број на вработени (мажи/жени) кои имаат потреба и користат дополнителни грејни тела	% застапеност на мажи/жени при спроведување на аудитот; - потрошувачка на гориво/струја за ладење/грење пред и по имплементација на мерката; - број на корисници (мажи/жени) задоволни од промените;

Пример на мерки од секторот Вода

Мерка за адаптација: План за управување со речниот слив, вклучувајќи површински и подземни води

Главна цел: Прилагодување на градовите, населбите кои се наоѓаат во близина на речниот слив за можни поплави

Опис: Изготвување на план за управување со речниот слив, користење на методологии за пресметка на очекувани поплави и ризици за населението и почвата околу речните сливови.

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
■ Изготвување на план за управување; ■ Анализа на најдобри постоечки практики при управување на речни сливови;	• Населби и домаќинства кои живеат и функционираат блиску речниот слив; • Практики кои сега се користат за управување на речниот слив • % на мажи и жени кои живеат во близина на речниот слив и нивната информираност за можните ризици од промена на сливот (поплави или суши) • % на мажи и жени кои обавуваат активност во рамките на речниот слив (тип на активност, приход од активноста, рекреација, период во годината и др.)	• % на мажи/жени кои ќе бидат дел од изготвувањето на планот; • % на луѓе (мажи и жени) кои се живеат во близина на речниот слив и ќе бидат заштитени со изготвување на планот

Пример на мерки од секторот Отпад

Мерка за ублажување: Затворање на постојни депонии

Главна цел: Заштита на животната средина и исполнување на највисоките европски стандарди

Опис: Рехабилитација на постојните и диви депонии со многу висок, висок и среден ризик во секој од петте плански региони за управување со отпад. Оваа рехабилитација вклучува затворање и покривање на постоечките несоодветни депонии, проследено со екстракција на гас и согорување.

Мерки/Активности	Родово одговорна анализа	Индикатори
• Физибилити студија; • Зајакнување на јавната свест за ризиците од диви депонии и начин на безбедно управување со отпад; • Ново решение за корисниците.	• Преглед на воспоставени мерки; • Кој ја користи депонијата (домаќинства или мали/ средни претпријатија) • Моментална состојба на депонијата • Начин на управување во Општината	• Површина на исчистени површини (диви депонии) • % на жени сопственици на мали/средни претпријатија кои ќе бидат обучени за управување со отпадот кој го создаваат; • Еднакво учество на жени и мажи во проектите за санирање на депониите (подготвителни документи, проекти итн)